

УДК [346.7:336:061.2](477)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОХОДІВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ткачук Ірина Ярославівна,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: tkachuk.iryana.it@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1081-8693

Анотація. Мета статті — здійснити дослідження правових і теоретичних основ доходів інститутів громадянського суспільства в Україні. Подано авторське розуміння категорії «фінансові ресурси інститутів громадянського суспільства».

Розглянуто основні нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність неурядових організацій в Україні та надають їм право отримувати доходи з різних джерел. Висвітлено особливості фінансового забезпечення різних видів інститутів громадянського суспільства в Україні.

Досліджено наукові підходи до класифікації доходів інститутів громадянського суспільства, на підставі чого сформульовано авторське бачення класифікації джерел фінансового забезпечення діяльності неурядових організацій України. Обґрунтована необхідність об'єднання всіх фінансових надходжень інститутів громадянського суспільства у п'ять великих груп: Власні кошти; Державні кошти; Надходження від благодійності; Надходження від господарської діяльності; Інші надходження, що створюють основу для подальших теоретичних і аналітичних досліджень фінансового забезпечення діяльності та розвитку організацій громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: неурядові організації, громадські організації, політичні партії, фінанси неурядових організацій, доходи, фінансове забезпечення, фінансові ресурси, нормативна база.

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 0; бібл.: 27.

THEORETICAL AND LEGAL BASIS OF THE INCOMES OF THE CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN UKRAINE

Tkachuk Iryna,
Ph. D. in Economics, Associated Professor,
Doctoral student of SHEI «Banking University»
e-mail: tkachuk.iryana.it@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1081-8693

Abstract. The actuality of the research is related to the existence of a request by non-governmental organizations to formulate a model of organization and management of civil society finances in general and a model of financial support for the activities and development of non-governmental organizations in Ukraine in particular.

The purpose of the article is to carry out a study of the legal and theoretical foundations of the incomes of the civil society institutions in Ukraine.

The article presents the author's understanding of the category «financial resources of civil society institutions». According to it, «Financial resources of civil society institutions» are monetary funds at the disposal of civil society institutions that have a legal source of origin and are aimed at achieving of the statutory goals of these institutions.

The article highlights the main legal acts of Ukraine, which regulate the activity of non-governmental organizations in Ukraine, and give them the right to receive incomes from different sources. The peculiarities of legal regulation of financial support of various types of non-governmental organizations in Ukraine are highlighted.

Scientific approaches to the classification of civil society institutions' income have been investigated. Thus, the author's approach of the classification of sources of financial support for the activities of non-governmental organizations in Ukraine has been formulated. Accordingly, all sources of income of NGOs are divided into 5 large groups: Own funds; Public funds; Charity proceeds; Income from business activities; Other receipts. This approach provides the basis for further theoretical and analytical studies of the financial support for: the activities and development of civil society organizations in Ukraine; for the study of the impact of its indicators on the effectiveness of NGOs activities in Ukraine and on the indicators of civil society development in Ukraine.

Keywords: non-governmental organizations, non-governmental organizations, political parties, finances of non-governmental organizations, income, financial support, financial resources, regulatory framework.

Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 0; bibl.: 27.

JEL Classification L31, L38, E64

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ДОХОДОВ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

Ткачук Ирина Ярославовна,

кандидат экономических наук, доцент,

докторант ГБУЗ «Университет банковского дела»

e-mail: tkachuk.iryana.it@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1081-8693

Аннотация. Цель статьи — провести исследование правовых и теоретических основ доходов институтов гражданского общества в Украине. Представлено авторское понимание категории «финансовые ресурсы институтов гражданского общества».

Рассмотрены основные нормативно-правовые акты Украины, которые регламентируют деятельность неправительственных организаций в Украине и предоставляют им право получать доходы из разных источников. Освещены особенности финансового обеспечения различных видов институтов гражданского общества в Украине.

Исследованы научные подходы к классификации доходов институтов гражданского общества, на основании чего сформулировано авторское видение классификации источников финансового обеспечения деятельности неправительственных организаций Украины. Обоснована необходимость объединения всех финансовых поступлений институтов гражданского общества в пять больших групп: Собственные средства; Государственные средства; Поступления от благотворительности; Поступления от хозяйственной деятельности; Другие поступления, что создает основу для дальнейших теоретических и аналитических исследований финансового обеспечения деятельности и развития организаций гражданского общества в Украине.

Ключевые слова: неправительственные организации, общественные организации, политические партии, финансы неправительственных организаций, доходы, финансовое обеспечение, финансовые ресурсы, нормативная база.

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 0; библи.: 27.

Вступ. Діяльність і розвиток інститутів громадянського суспільства суттєво залежать від фінансових ресурсів, що є в їхньому розпорядженні, а також від джерел їх формування і напрямів використання. На жаль, в Україні, чие громадянське суспільство переживає перехід від нерозвинутого зразка радянського суспільства до розвинутого європейського зразка, лиш починає своє становлення освіта, спрямована на формування якісно підготовлених фахівців, які можуть ефективно працювати в секторі громадянського суспільства. Це стосується і фахівців-фінансистів. Відповідно, лиш починає формуватися запит суспільства на створення наукового продукту, присвяченого дослідженню організацій та функціонуванню фінансів громадянського суспільства.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Інститути громадянського суспільства є предметом наукових досліджень різних наук, проте ці дослідження зазвичай стосуються якісних характеристик їх функціонування, водночас кількісні залишаються поза увагою науковців. Відповідно, і дослідження фінансів неурядових організацій в Україні не є системними і комплексними. Тому сьогодні основою для дослідження фінансів неурядових організацій є розробки вчених, що стосуються власне фінансів, а також дослідження окремих аспектів організації та функціонування фінансів громадянського суспільства.

Що стосується власне фінансів інститутів громадянського суспільства, то певною науковою розробленістю характеризуються проблеми фінансового забез-

печення діяльності громадських організацій, що представлено у працях таких науковців, як: Л. Абрамов, Т. Азарова, В. Бакальчук, Л. Василенко, С. Зелінський, О. Вінніков, Д. Горелов, Н. Дехтяр, С. Дорошенко, О. Кириленко, І. Ковалевич, В. Кодацький, Т. Мальована, О. Марченко, А. Матвійчук, В. Пащенко, О. Пильтяй, Г. Піратовський, О. Позняк, О. Рожко, П. Ситник, І. Ткачук, Л. Усаченко, А. Фоменко, Н. Швець та ін.

Варто зауважити, що в розвинених економічно країнах світу проводилися комплексні дослідження фінансового забезпечення інститутів громадянського суспільства. Наприклад, Фонд розвитку громадянського суспільства в Угорщині (CSDF) здійснив аналіз діяльності близько 15 000 громадських організацій (далі — ГО), які впродовж 15 років брали участь у його програмах, для того, щоб виявити особливості формування ресурсної бази їхньої діяльності та сформулювати пропозиції стосовно оптимального фінансування [1, с. 130]. А. Б. Шатор (координатор проектів ОБСЄ в Україні), дослідивши міжнародні практики фінансування організацій громадянського суспільства, зробив висновок про важливість використання фінансування неурядових організацій з різноманітних джерел, навіть якщо надходження від них є незначними [2, с. 38]. Українські науковці досі не здійснювали аналогічні дослідження.

Відповідно до вищезазначеного, *метою статті* є здійснити дослідження правових та теоретичних основ доходів інститутів громадянського суспільства в Україні.

Для досягнення поставленої мети було використано низку *методів наукового дослідження*, а саме: аналіз (для виявлення особливостей правового регламентування надходжень різних неурядових організацій і при дослідженні наукових підходів до розуміння та класифікації доходів неурядових організацій України); порівняння (для виявлення спільних і відмінних ознак правового регламентування надходжень різних неурядових організацій); графічний (для наочного зображення класифікації надходжень неурядових організацій України); індукція і дедукція (при формуванні висновків).

Результати дослідження. Категорія «фінансові ресурси» є однією з визначальних для фінансів громадянського суспільства (далі — ГС), проте сьогодні не існує єдиного вичерпного підходу до її трактування. Так само, як і не існує єдиного підходу до трактування власне категорії «фінансові ресурси інститутів громадянського суспільства».

Більшість науковців, що здійснюють трактування поняття «фінансові ресурси», у своїх визначеннях зазначають, що фінансові ресурси — це ті грошові кошти, що є в розпорядженні певного суб'єкта (Т. С. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко [3], Д. С. Моляков [4], О. Р. Романенко [5], П. І. Юхименко [6]), а також, що це певні економічні відносини, які виникають у процесі, що супроводжує їх від моменту формування до моменту використання фінансових ресурсів (О. Д. Василик [7, с. 75 і 76], О. П. Кириленко [8, с. 9], С. В. Мішина [9], О. Я. Стойко, Д. І. Дема [10], С. В. Хачатурян [11, с. 81], О. Л. Шашкевич, А. І. Машко [12], С. І. Юрій [13, с. 28]).

Зважаючи на авторитетну думку науковців, котрі досліджували підходи до трактування категорії «фінансові ресурси», під «фінансовими ресурсами інститутів громадянського суспільства» розуміємо грошові фонди в розпорядженні інститутів громадянського суспільства (далі — ІГС), що мають законне джерело походження і спрямовуються на досягнення статутних цілей цих інститутів.

Законне походження є надзвичайно важливим для ресурсів, що є в розпорядженні ІГС, оскільки інакше ці інститути потрапляють за межі законного поля, можуть втратити ознаку неприбутковості і навіть потрапити під заборону діяльності.

Законність походження визначається законодавством держави, в якій функціонують відповідні ІГС. В Україні першочергове право для неурядових організацій (далі — НУО) на отримання і розпорядження фінансуванням передбачено у спеціальних законах, що регламентують їхню діяльність. Дослідимо особливості законодавчого регламентування отримання формування фінансових ресурсів (отримання доходів) різними видами неурядових організацій.

Відповідно до статті 23 «Фінансова підтримка та звітність громадських об'єднань» Закону України

«Про громадські об'єднання», громадські об'єднання зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів [14, ст. 23]. Відповідно до статті 24 «Власність громадського об'єднання» цього ж Закону, для виконання своєї статутної мети вони мають право володіти, користуватися і розпоряджатися коштами та іншим майном, яке відповідно до закону передане такому громадському об'єднанню його членами (учасниками) або державою, набуте як членські внески, пожертвуване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, набуте в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб, а також майном, придбаним за рахунок власних коштів, тимчасово наданим у користування (крім розпорядження) чи на інших підставах, не заборонених законом [14, ст. 24].

Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [15, ст. 34—35] закріплено право професійних спілок та їхніх об'єднань на володіння коштами та іншим майном, що є потрібним для здійснення їхньої статутної діяльності, а також здійснювати необхідну господарську і фінансову діяльність шляхом надання безоплатних послуг, робіт, створення в установленому законодавством порядку підприємств, установ або організацій із статусом юридичної особи, формувати відповідні фонди, кредитні спілки (за умови наявності статусу юридичної особи).

При цьому право власності професійних спілок та їхніх об'єднань виникає в результаті:

- придбання майна за рахунок членських внесків, інших власних коштів, пожертвувань громадян, підприємств, установ та організацій або на інших підставах, не заборонених законодавством;
- передання їм у власність коштів та іншого майна засновниками, членами профспілки, державними органами або органами місцевого самоврядування.
- господарської діяльності створених ними підприємств та організацій.

Відповідно до Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» [16], творчі спілки мають право здійснювати творчу та господарську діяльність [16, ст. 9]. Джерелами формування майна і коштів творчих спілок можуть бути внески членів творчих спілок, фінансування з ДБУ; доходи, отримані внаслідок підприємницької діяльності підприємств творчих спілок; спеціальні відрахування до фондів творчих спілок; добровільні грошові та матеріальні внески фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних [16, ст. 21]. Для здійснення статутних завдань і цілей творчі спілки в установленому порядку можуть створювати підприємства, установи та організації з правами юридичної особи для ведення господарської та іншої діяльності.

Закон України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» [17] передбачає можливість для роботодавців перераховувати організаціям роботодавців, їхнім об'єднанням, членами яких вони є, створеним відповідно до цього Закону, кошти у формі вступних, членських і цільових внесків. Причому суму коштів або вартість майна, добровільно перерахованих (переданих) організаціям роботодавців, їхнім об'єднанням, створеним відповідно до цього Закону, у формі вступних, членських і цільових внесків, але не більше ніж 0,2 відсотка від фонду оплати праці платника податку в розрахунку за звітний податковий рік, відносять до складу інших витрат звичайної діяльності згідно із податковим законодавством [17, ст. 30]. Іншими джерела формування майна і коштів організацій роботодавців та їхніх об'єднань можуть бути [17, ст. 32]:

- пасивні доходи;
- добровільні пожертвування;
- безповоротна фінансова допомога.

Статтею 33 цього ж Закону передбачено право організацій роботодавців, їхніх об'єднань з метою виконання статутних цілей і завдань здійснювати необхідну господарську та фінансову діяльність шляхом створення в установленому законом порядку підприємств, установ або організацій із статусом юридичної особи, участі в їхній діяльності або в інший, не заборонений законом спосіб [17, ст. 33].

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [18] передбачено право благодійних організацій на власність та інші речові права на кошти, цінні папери, земельні ділянки, інше нерухоме і рухоме майно, а також нематеріальні активи (у межах законодавства та установчих документів) [18, ст. 16]. Пунктом 4 цієї ж статті закріплено їхнє право на здійснення господарської діяльності без мети одержання прибутку, яка здійснюється для досягнення їхніх статутних цілей.

Стаття 18 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [19] передбачає право релігійних організацій володіти, користуватися і розпоряджатися майном, що є у їхній власності. Причому зазначається, що ці організації володіють майном придбаним або створеним ними за рахунок власних коштів, пожертвуване громадянами, організаціями або передане державою, а також придбане на інших підставах, передбачених законом.

У цьому разі унікальним моментом у порівнянні з іншими неурядовими організаціями є те, що релігійні організації мають право звертатися за добровільними фінансовими та іншими пожертвуваннями й одержувати їх [19, ст. 18].

Стаття 19 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» забезпечує право релігійних організацій для виконання своїх статутних цілей виступати засновниками видавничих, поліграфічних,

виробничих, реставраційно-будівельних, сільськогосподарських та інших підприємств, а також добродійних закладів (притулків, інтернатів, лікарень тощо), які мають право юридичної особи.

Прибуток від виробничої діяльності та інші доходи підприємств релігійних організацій оподатковуються відповідно до чинного законодавства в порядку і розмірах, установлених для підприємств громадських організацій. Суми їхнього прибутку, які використовуються в добродійних цілях, не оподатковуються [19, ст. 19].

Право на доходи органів самоорганізації населення закріплено Законом України «Про органи самоорганізації населення» [20]. Статтею 16 цього Закону зазначається, що фінансовою основою діяльності органу самоорганізації населення є:

- кошти відповідного місцевого бюджету, які надаються йому сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою для здійснення наданих органам самоорганізації населення повноважень;
- добровільні внески фізичних і юридичних осіб;
- інші надходження, не заборонені законодавством.

Діяльність політичних партій в Україні регулюється Законом України «Про політичні партії в Україні» [21]. Відповідно до статті 14 цього Закону, держава гарантує політичним партіям право на кошти та інше майно для реалізації своїх статутних завдань [21, ст. 14].

Політична партія у своїй діяльності може використовувати такі джерела фінансування, як: внески, державне фінансування статутної діяльності.

Під внеском на підтримку партій розуміють грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру, у тому числі членські внески членів політичної партії, спонсорство третіми особами заходів чи іншої діяльності на підтримку політичної партії, товари, роботи, послуги, надані або отримані безоплатно чи на пільгових умовах, отримані політичною партією, її зареєстрованою в установленому порядку місцевою організацією, пов'язаною особою політичної партії чи її місцевої організації, висунутим політичною партією чи її місцевою організацією кандидатом на виборах усіх рівнів, або надані політичній партії, зареєстрованій у встановленому порядку місцевій організації політичної партії, пов'язаній особі політичної партії чи її місцевої організації, висунутому політичною партією чи її місцевою організацією кандидатів на виборах усіх рівнів [21, ст. 14].

Варто зауважити, що у фінансуванні кожного ІГС присутні особливості, які притаманні тільки йому, адже виникають у зв'язку зі специфікою діяльності кожного ІГС, і при цьому суттєво впливають на таку діяльність. До прикладу, професійні спілки мають

право засновувати фонди і кредитні спілки [15, ст. 35]; творчі спілки у своїй діяльності мають змогу використовувати спеціальні відрахування до фондів творчих спілок за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням (якщо вони встановлені КМУ) [16, ст. 21]; організації роботодавців мають право отримувати цільові внески від роботодавців, що є їхніми членами, які, відповідно до ПКУ, у визначених межах (0,2 % від фонду оплати праці платника податку в розрахунку за звітний податковий рік) відносять до складу інших витрат звичайної діяльності [17, ст. 30]; благодійні організації, серед досліджуваних нами ОГС, найбільш «неописаними» спеціальним законом з боку надходжень, адже в ньому конкретно зазначено лише те, що ці організації мають право здійснювати господарську діяльність [18, ст. 16]. Водночас твердження про те, що благодійні організації мають право на власність та інші речові права на кошти, не підкріплюється джерелами їхнього походження; релігійним організаціям дозволено звертатися до благодійників за добровільними пожертвуваннями і одержувати їх, але заборонено проводити примусове обкладання вірян [19, ст. 18]; органи самоорганізації населення мають змогу вільно використовувати кошти місцевих бюджетів [20, ст. 16], а політичним партіям категорично заборонено отримувати фінансування з-за кордону [21, ст. 15].

Наявність таких законодавчих тонкощів фінансування діяльності ІГС за загальної схожості інших джерел надходжень, на нашу думку, є позитивною, адже деякою мірою демонструє їхню унікальність і неповторність.

Що стосується доробку вчених стосовно обґрунтування джерел надходжень ІГС, то ця тема не є надто науково розробленою, адже традиційно ІГС є предметом дослідження права, політології, соціології, психології тощо, а фінансисти не вдаються до глибокого аналізу діяльності ІГС, зважаючи на те, що їхня діяльність не лежить у площині отримання прибутку. Тому дослідження джерел фінансування діяльності та розвитку ІГС не проводяться комплексно, а лише в розрізі окремих видів таких інститутів, та й кількість таких досліджень є невеликою. Тому розглянемо підходи до класифікації надходжень ІГС тих дослідників, які намагалися охопити відразу всі їхні види.

Н. В. Котенко і С. Г. Карпенко [22] зазначають, що підходи до класифікації джерел фінансування НУО є несистемними, а також хаотичними, адже, на їхню думку, поєднують як джерела, так і інструменти фінансового забезпечення їхньої діяльності [22, с. 79]. Зважаючи на це, дослідники пропонують власний підхід до класифікації джерел надходжень неурядових організацій. З одного боку, вони їх поділяють на внутрішні (внески засновників та учасників організації, плата за надання платних послуг) і зовнішні (кошти, що надходять на безоплатній і безповоротній основі з державного чи місцевих бюджетів, власні кошти фізичних та

юридичних осіб, міжнародні гранти, допомога інших НУО). З другого боку — залежно від суб'єкта фінансування на державні, муніципальні, приватні, міжнародні, громадські та комбіновані [22, с. 79]. Погоджуємося з поділом усіх фінансових ресурсів ІГС на внутрішні і зовнішні, оскільки така класифікація є корисною не лише для дослідників ІГС, а й для менеджерів та учасників самих НУО, які завдяки йому можуть чітко усвідомлювати, який фінансовий ресурс є в їхньому розпорядженні, і в перспективі дадуть змогу розрахувати показники фінансової залежності та автономії.

Проте не до кінця погоджуємось із поділом джерел фінансування ІГС залежно від суб'єкта фінансування, адже вважаємо, що надходження з іноземним походженням теж варто поділяти на надходження від фізичних і юридичних осіб, що дасть можливість розділяти сфери впливу донорів (у разі, якщо їх можна простежити).

Л. Мартиненко, досліджуючи неурядові організації як суб'єкт соціальної політики, описує особливості їх фінансування в Україні з різних джерел. Відповідно описуються такі джерела як кошти державного і місцевих бюджетів, спеціальних фондів, кошти підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, кошти благодійної допомоги (пожертвувань), кошти одержувачів соціальних послуг, а також інші джерела [23]. Цікаво, що дослідниця, перелічуючи мінімум джерел фінансування, зазначає, що можуть залучатися і кошти з інших джерел, проте не зазначається, з яких саме.

Інша дослідниця діяльності неурядових організацій України К. Павлюк вивчає їх у контексті забезпечення національної безпеки України [24]. Вона зазначає, що сьогодні основним джерелом надходжень НУО є надходження від міжнародних донорських агенцій, а такі надходження як від власної економічної діяльності та від корпоративної філантропії й приватних пожертвувань не набули того значення, яке вони відіграють, зокрема, у країнах Європи та Північної Америки [24]. Погоджуємося, що кошти міжнародних донорів становлять велику частку в надходженнях громадських організацій України. Проте вважаємо за доцільне зауважити, що їхня роль у формуванні бюджетів ГО не є визначальною і є приблизно рівною тим надходженням, що ГО отримують від благодійників — підприємств, установ, організацій з українським резиденством. Окрім цього, значну роль у їхній діяльності посідають й інші джерела фінансування (кошти ДБУ та МБ, членські внески, благодійність фізичних осіб, кошти від господарської діяльності, пасивні доходи) [25]. Більше того, деяким ІГС, як наприклад, політичні партії, відповідно до чинного законодавства, узагалі заборонено отримувати фінансування від іноземних донорів [21].

Як бачимо, ці класифікації надходжень НУО є обмеженими і неповними. Зважаючи на вищезазначене,

а також урахуваючи особливості функціонування ІГС, законодавчу регламентацію формування їхніх доходів, вважаємо, що всі надходження НУО в Україні можна поділити на п'ять великих груп, як це зображено на рис.

Рис. Джерела фінансового забезпечення діяльності ІГС в Україні

Примітка. Авторська розробка.

Зазначимо, що рис. є спробою узагальнення всіх можливих надходжень ІГС, адже не всі їхні види, відповідно до чинного законодавства, можуть отримувати надходження з усіх джерел. Проте такий загальний поділ є надзвичайно зручним для зведеного аналізу надходжень ІГС. Є й інші переваги саме такого поділу всіх надходжень ІГС, а саме [25]:

- поділ власних коштів на внески засновників і членські внески дає змогу розділити їх за цільовим призначенням, яке суттєво відрізняється. Так, кошти, що вносять засновники, спрямовуються на формування майнової бази (після передання майна НУО засновники втрачають усі майнові права щодо нього [26]), а членські внески є джерелом формування доходів ІГС [27, с. 152];

- поділ прямої та непрямої державної підтримки НУО дає змогу оцінити і порівняти рівень фінансової незалежності ІГС, якщо вони залучають у свою діяльність державні кошти;

- розмежування благодійних надходжень від резидентів і нерезидентів, які вони здійснюють на підтримку ІГС в Україні, є зручним для оцінки їхнього внеску в розвиток ІГС, адже мотивація до підтримки ІГС у них є різною, а отже, і очікування від діяльності таких організацій також різняться. Водночас поділ внесків фізичних і юридичних осіб також є важливим з позиції відмінності в мотивації цих двох груп благодійників. Мотивація юридичних осіб, зазвичай, лежить у площині отримання користі від популяризації їхнього імені як соціально відповідального суб'єкта, а також опосередковано — у площині зростання якос-

ті соціального оточення, в якому вони функціонують (що в перспективі може призвести до підвищення купівельної спроможності населення, а отже, поліпшення їхнього фінансового результату). Фізичні особи, на нашу думку, мотивуються або потребою відчуття особистої причетності до розв'язання певних проблем, або ж отриманням прямої вигоди від діяльності конкретної НУО;

- виділення в окрему групу доходів від господарської діяльності підприємств, установ та організацій, заснованих і створених об'єднаннями громадян для виконання їхніх статутних цілей, є важливим елементом аналізу надходжень НУО, оскільки ці доходи сприяють незалежності ОГС від волі та бажань держави, фізичних осіб, юридичних осіб тощо. Водночас засновницька діяльність ІГС (для тих інститутів, яким така діяльність дозволена) створює для них опосередковану можливість отримати у своє розпорядження фактично весь спектр дозволених законодавством доходів (можуть бути передані їм у користування, наприклад доходи від операцій із цінними паперами) [26];

- гнучкість і вміння залучати кошти з різних джерел уповноважених осіб ОГС, оскільки «інші надходження» традиційно об'єднують доходи від фінансової діяльності (через неможливість їх класифікувати іншим чином).

Висновки. У результаті здійсненого дослідження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність неурядових організацій в Україні загалом і надають їм право на отримання доходів із різних джерел, зокрема, виявлено, що в Україні досі не існує єдиного підходу

законодавця до формування їхнього нормативного регулювання. Спеціальні закони є неповними, не узгодженими та інколи неоднозначно трактують можливість отримання доходів неурядовими організаціями з того чи іншого джерела.

Водночас теоретичне обґрунтування класифікації джерел фінансового забезпечення діяльності та розвитку неурядових організацій, що здійснені вітчизняними науковцями, є обмеженими і неповними. Зважаючи на вищезазначене, а також урахувавши особливості функціонування ІГС, законодавчу регламентацію формування їхніх доходів, усі надходження НУО в Україні варто об'єднати у п'ять великих груп:

власні кошти, державні кошти, надходження від благодійності, надходження від господарської діяльності, інші надходження. Такий підхід створює основу для подальших теоретичних і аналітичних досліджень фінансового забезпечення діяльності та розвитку організацій громадянського суспільства в Україні, дослідження впливу його показників на ефективність діяльності неурядових організацій в Україні та показники розвитку громадянського суспільства в Україні. Це в перспективі дасть змогу визначити, який ресурс є необхідним для підвищення ефективності діяльності окремих видів неурядових організацій і стимулювання рівня розвитку громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. — Київ : Фенікс, 2012. — 336 с.
2. Шатор Б. Міжнародні практики фінансування організацій громадського суспільства / Б. Шатор // OSCE. — 2010. — 162 с.
3. Завгородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. — 3-тє вид., виправл. і доповн. — Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. — 404 с.
4. Моляков Д. С. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства / Д. С. Моляков. — Москва : Финансы и статистика, 2000. — 200 с.
5. Романенко О. Р. Финанси / О. Р. Романенко. — Київ : Центр навчальної літератури, 2004. — 312 с.
6. Юхименко П. І. Теорія фінансів / П. І. Юхименко ; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — Київ : ЦУЛ, 2010. — 576 с.
7. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Василик. — Київ : НІОС, 2001. — 416 с.
8. Кириленко О. П. Финанси : навч. посібник / О. Кириленко. — 2-е вид., перероб. і доповн. — Тернопіль : Економічна думка, 1998. — 163 с.
9. Мішина С. В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С. В. Мішина. — Харків : Вид-во ХНЕУ, 2006. — С. 8.
10. Стойко О. Я. Финанси / О. Я. Стойко, Д. І. Дема ; за ред. О. Я. Стойка. — Київ : Алерта, 2014. — 432 с.
11. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С. Хачатурян // Финанси України. — 2003. — № 4. — С. 77—81.
12. Шашкевич О. Л. Концептуалізація фінансових ресурсів як об'єкта фінансового контролю [Електронний ресурс] / О. Л. Шашкевич, А. І. Машко // Ефективна економіка. — 2014. — № 6. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_64.
13. Финанси: вишкіл студії : навч. посібник / [С. І. Юрій та ін.] ; за ред. С. І. Юрія. — Тернопіль : Карт-бланш, 2002. — 357 с.
14. Про громадські об'єднання : Закон України № 4572-VI. Редакція від 22.07.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 1. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
15. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України № 1045-XIV. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 45. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.
16. Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України № 554/97-ВР. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 52. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80>.
17. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності : Закон України № 5026-VI. Редакція від 02.11.2016 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2013 — № 22. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>.
18. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України № 5073-VI. Редакція від 06.11.2016 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2013 — № 25. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17/print>.
19. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України № 987-XII. Редакція від 26.12.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 25. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
20. Про органи самоорганізації населення : Закон України № 2625-III. Редакція від 04.11.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 48. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.

21. Про політичні партії в країні : Закон України № 2365-III. Редакція від 01.10.2018 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 23. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
22. Котенко Н. В. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку / Н. В. Котенко, С. Г. Карпенко // Вісник СумДУ. Економіка. — 2014. — № 3. — С. 71—81.
23. Мазуренко Л. Неурядові організації як суб'єкт соціальної політики [Електронний ресурс] / Л. Мазуренко // Освіта регіону. — 2012. — № 4. — Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/908>.
24. Павлюк К. Діяльність неурядових громадських організацій у контексті забезпечення національної безпеки України [Електронний ресурс] / К. Павлюк // Вісник Національної академії державного управління. Політологія і право. — 2013. — Режим доступу : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-2-30.pdf>.
25. Фінансове забезпечення діяльності громадських організацій України : монографія / І. Я. Ткачук. — Чернівці : Технодрук, 2016. — 272 с.
26. Рудинська Т. П. Особливості правового режиму майна громадських організацій як суб'єктів господарського права [Електронний ресурс] / Т. П. Рудинська // Форум права. — 2011. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_130.pdf.
27. Дехтяр Н. А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання : монографія / Н. А. Дехтяр, О. В. Люта, Н. Г. Пігуль. — Суми : Університетська книга, 2011. — 182 с.

References

1. *Natsionalni ta mizhnarodni mekhanizmy finansuvannia hromadianskoho suspilstva. Mizhnarodni zakhody zmitsnennia doviry mizh derzhavoiu ta hromadianskym suspilstvom [National and international mechanisms for financing civil society. International confidence-building measures between the state and civil society].* (2012). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
2. Shator, B. (2010). *Mizhnarodni praktyky finansuvannia orhanizatsii hromadskoho suspilstva [International Practices for Financing Civil Society Organizations].* OSCE [in Ukrainian].
3. Zavgorodnyi, A. G., Vozniuk, G. L., & Smovzenko, T. S. (2000). *Finansovyi slovnyk [Financial dictionary].* Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Moliakov, D. S. (2000). *Finansy predpriyatij otraslej narodnogo hozyajstva [Finances of enterprises in the sectors of the national economy].* Moscow: Finansy i statistika [in Russian].
5. Romanenko, O. R. (2004). *Finansy [Finances].* Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
6. Yuhymenko, P. I. (2010). *Teoriia finansiv [The theory of finances].* V. M. Fedosov, S. I. Yurii (Eds.). Kyiv [in Ukrainian].
7. Vasylyk, O. D. (2001). *Teoriia finansiv [The theory of finances].* Kyiv: NIOS [in Ukrainian].
8. Kyrylenko, O. P. (1998). *Finansy [Finances].* Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
9. Mishyna, S. V. (2006). *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmi upravlinnia finansovymy resursamy na pidpriemstvi [Organizational and economic mechanism of financial resources management at the enterprise].* Kharkiv: HNEU [in Ukrainian].
10. Stoiko, O. Ya., & Dema, D. I. (2014). *Finansy [Finances].* O. Ya. Stoiko (Ed.). Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
11. Hachaturian, S. V. (2003). *Sutnist finansovykh resursiv ta yikh klasyfikatsiia [The essence of financial resources and their classification].* *Finansy Ukrainy — Finance of Ukraine, 4,* 77—81 [in Ukrainian].
12. Shashkevych, O. L., & Mashko, A. I. (2014). *Kontseptualizatsiia finansovykh resursiv yak obiekta finansovoho kontroliu [Conceptualizing financial resources as an object of financial control].* *Efektivna ekonomika — An efficient economy, 6.* Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_64 [in Ukrainian].
13. Yurii, S. I. (et al.). *Finansy: vyshkil studii [Finance: Studio training].* S. I. Yurii (Ed.). Ternopil: Kart-blansh [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada Ukrainy. (2013). *Pro hromadski obiednannia: Zakon Ukrainy № 4572-VI. Redaktsiia vid 22.07.2018 [On Public Associations: Law of Ukraine № 4572-VI. Revision as of July 22, 2018].* *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada Ukrainy. (1999). *Pro profesiini spilky, yikh prava ta harantii diialnosti: Zakon Ukrainy № 1045-XIV. Redaktsiia vid 04.11.2018 [On trade unions, their rights and guarantees of activity: Law of Ukraine № 1045-XIV. Revision from 11.04.2018].* *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 45.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> [in Ukrainian].
16. Verkhovna Rada Ukrainy. (1997). *Pro profesiinykh tvorchykh pratsivnykiv ta tvorchi spilky: Zakon Ukrainy № 554/97-VR. Redaktsiia vid 04.11.2018 [On Professional Creative Workers and Creative Unions: Law of Ukraine № 554/97-VR. Revision from 11.04.2018].* *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 52.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

17. Verkhovna Rada Ukrainy. (2013). Pro orhanizatsii robotodavtsiv, yikh obiednannia, prava i harantii yikh diialnosti: Zakon Ukrainy № 5026-VI. Redaktsiia vid 02.11.2016 [On employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activity: Law of Ukraine № 5026-VI. Revision from 02.11.2016]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 22. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17> [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada Ukrainy. (2013). Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy № 5073-VI. Redaktsiia vid 06.11.2016 [On Charitable Activities and Charities: Law of Ukraine № 5073-VI. Revision from 06.11.2016]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 25. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17/print> [in Ukrainian].
19. Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy № 987-XII. Redaktsiia vid 26.12.2018 [On Freedom of Conscience and Religious Organizations: Law of Ukraine № 987-XII. Revision from 26.12.2018]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 25. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). Pro orhany samoorhanizatsii naseleennia: Zakon Ukrainy № 2625-III. Redaktsiia vid 04.11.2018 [On bodies of self-organization of the population: Law of Ukraine № 2625-III. Revision as of 04.11.2018]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 48. Rezhym dostupu <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14> [in Ukrainian].
21. Verkhovna Rada Ukrainy. (2001). Pro politychni partii v kraini: Zakon Ukrainy № 2365-III. Redaktsiia vid 01.10.2018 [On Political Parties in the Country: Law of Ukraine № 2365-III. Revision from 01.10.2018]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 23. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> [in Ukrainian].
22. Kotenko, N. V., & Karpenko, S. G. (2014). Neuriadovi orhanizatsii: poniattia, vydy ta dzherela finansuvannia v umovakh staloho rozvytku [Non-governmental organizations: concepts, types and sources of financing in the context of sustainable development]. *Visnyk Sumskoho derzhavnogo universytetu — SSU Bulletin*, 3, 71—81 [in Ukrainian].
23. Mazurenko, L. (2012). Neuriadovi orhanizatsii yak subiekt sotsialnoi polityky [Non-governmental organizations as a subject of social policy]. *Osvita rehionu — Education of the region*, 4. Retrieved from <http://social-science.com.ua/article/908> [in Ukrainian].
24. Pavliuk, K. (2013). Diialnist neuriadovykh hromadskykh orhanizatsii u konteksti zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Activities of non-governmental organizations in the context of ensuring national security of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia. Politolohiia i pravo — Bulletin of the National Academy of Public Administration. Political Science and Law*. Retrieved from <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-2-30.pdf> [in Ukrainian].
25. Tkachuk, I. Ya. (2016). *Finansove zabezpechennia diialnosti hromadskykh orhanizatsii Ukrainy [Financial support of activities of public organizations of Ukraine]*. Chernivtsi: Tehnodruk [in Ukrainian].
26. Rutsynska, T. (2011). Osoblyvosti pravovoho rezhymu maina hromadskykh orhanizatsii yak subiektiv hospodarskoho prava [Features of the legal regime of property of public organizations as subjects of business law]. *Forum prava — Law Forum*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_130.pdf [in Ukrainian].
27. Dekhtiar, N. A., Liuta, O. V., & Pigul, N. G. (2011). *Finansovyi mekhanizm diialnosti subiektiv hospodariuvannia [Financial mechanism of activity of economic entities]*. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].